

УЧИЛИЩАТА В ЧУЖБИНА – НОВО ЯВЛЕНИЕ В ИСТОРИЯТА И ГЕОГРАФИЯТА НА БЪЛГАРСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ И КУЛТУРА

Боян Кулов

Асоциация на българските училища в чужбина

Настоящият сборник представя резултатите от конференцията „Моделите на качествено изучаване на български език в чужбина“, която се състоя във Виена между 25-и и 27-и април 2014 година. Организатори бяха Министерството на образованието и науката и неправителствената Асоциация на българските училища в чужбина, подпомагана от Университетския комплекс по хуманитаристика на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Техните амбициите предполагат подобни конференции да се превърнат в традиционна част от диалога и сътрудничеството между българските държавни институции, неправителствените организации и организациите в чужбина, чиято цел е запазването на културната идентичност, националния дух и връзката с родината чрез обучение по роден език и култура. Съпричастни и любезни домакини на Виенската конференция бяха посолството на Република България в Република Австрия, Българският културен институт „Дом Витгенщайн“ и Българо-австрийското училище „Св. св. Кирил и Методий“.

Недвусмислено свидетелство за значението и вниманието, което българската държава отдава на тази дейност, бяха участниците в конференцията: министърът на образованието и науката на Република България проф. Анелия Клисарова, извънредните и пълномощни посланици: на България в Република Австрия – Н. Пр. Елена Шекерлетова, и в Словашката република – Н. Пр. Маргарита Ганева, Лазар Додев – директор на дирекция „Организация, контрол и инспектиране на средното образование“, Коянка Димитрова – директор на дирекция „Български общности и информационна дейност“ от Държавната агенция за българите в чужбина, Министерството на външните работи, председателят на Синдиката на българските учители г-жа Янка Такева, представители на Софийския университет „Климент Охридски“ и Българската академия на науките. С подчертано внимание беше посрещнато поздравлението на вицепрезидента на Република България Маргарита Попова, която има особени заслуги за обучението по роден език и култура и разпространението на български език по света. За първи път в работата на конференциите на българските училища в чужбина участваха представители на дирекциите „Международна дейност“ и „Образователни програми и образователно съдържание“ на МОН.

Близо 70 ръководители, преподаватели и представители на неправителствени организации от 32 български училища от 29 града на 16 страни от Европа и Америка се събраха да обсъдят въпроси, свързани с качествено обучение в чуждоезикова среда. Повечето от тези училища, чийто общ брой надхвърля 220, се създадоха през последните две десетилетия от българските общности зад граница специално за изучаване на български език, литература, история, география и култура на България. Едновременно с образованието на българите, които пребивават извън границите на отечеството си, училищата зад граница допринасят съществено за разпространението на българската култура по света, обогатяват формите и начините, по които тя се възприема в различните държави.

Виенската конференция от април 2014 година не е първата от този род, нито „изникна“ на празно място. Тя е само поредната брънка от веригата, която започва от родолюбивите български посланици в Лондон, Москва и Женева, които още в първите години на последното десетилетие на ХХ век „не се съгласиха да затворят училища с традиции, които даряваха на децата ни знание и съзнание за България“ (виж Мечева – Доклад на АБУЧ). Бързо нарастващите български общности по света спонтанно, без координация или държавна подкрепа, създават десетки училища, за да поддържат своята идентичност и национален дух. Този исторически по мащаб и характер процес очертава нови граници на географията на българската култура по света.

За първи път процесът на експлозивно увеличаване на българските училища по света в края на ХХ и началото на ХХІ век бива анализиран и систематизиран от Райна Манджукова от Държавната агенция за българите в чужбина. На организираната от Агенцията през лятото на 2005 година в София кръгла маса на тема „Българското училище в чужбина. Специфика, проблеми и перспективи“ представители на голям брой български училища в чужбина се обединяват около редица съществени предложения. Докато огромното мнозинство от тях вече са изпълнени, ще си позволя да цитирам тук това, което и досега не е изгубило своята актуалност и значимост:

„Да се изработи единна образователна политика за обучение на децата зад граница. Нейна основна характеристика трябва да бъдат единните образователни стандарти. Тази политика трябва да се изгради по две направления: а) насочена към децата извън страната, трайно живеещи там; б) към деца, върнали се в България след трайно пребиваване извън страната ни. В рамките на тази политика да се пристъпи към изработването на единна (или в няколко варианта) учебна програма, адаптирана към условията на изучаването на български език и предмети, преподавани на български език в чужбина... Належащо е и разпространението на учебните програми и учебниците по ИНТЕРНЕТ“.

Следващите няколко години доказват правилността на инициативите на Кръглата маса от 2005 година. През 2007 година българските училища в Чикаго, Вашингтон, Бостън и Питсбърг, които едва предната година са регистрирали Асоциация на българските училища със седалище в гр. Роквил, щата Мериленд,

съзнателно решават да я „изоставят“, за да се включат в основаването и изграждането на Асоциацията на българските училища в чужбина (АБУЧ) със седалище в столицата на България. Конференциите в София, Чикаго, Мадрид и Брюксел, организирани от Асоциацията или с нейното пряко участие, стават жалони на упорития и всеотдаен труд на училищата – членове на АБУЧ, и непрекъснато увеличаващия се брой техни съмишленици в България. Резултатите от постепенно нарастващото взаимно доверие и все по-тясното сътрудничество с МОН не закъсняват: програма „Роден език и култура зад граница“ (2009 г.), 334 Постановление на Министерския съвет (2011 г.), изрично адресирано към българските неделни училища в чужбина, 72 Постановление на Министерския съвет (2014 г.), което разшири както кръга на субектите, които могат да организират български неделни училища в чужбина, така и кръга от училищни дейности, които се финансират и подпомагат методически от Министерството на образованието и науката. Така например включването на дистанционното обучение представлява стратегическа стъпка напред, от особено количествено и качествено значение за българските училища зад граница, разположени на четири континента.

Важният напредък и съществените резултати в обучението по български език, история, география и култура на България, постигнати за сравнително кратък период от време, бяха подчертани в много от докладите на конференцията във Виена. Самата конференция се състоя само дни след обнародването на поредното министерско постановление в тази област. Вече се реализира едно от най-важните решения на конференцията: Министерството на образованието и науката създаде за пръв път съвместни комисии за разработване на адаптирани програми по изучаваните в училищата зад граница предмети, в които са включени учители от българските училища в чужбина. Асоциацията на българските училища в чужбина, в сътрудничество със Софийския университет „Климент Охридски“, създаде работни групи за подпомагане на тези комисии, които ще продължат да обобщават методическия опит на училищата в чужбина с цел получаване на възможно най-високо качество на обучението в чуждоезична среда.

Въпреки това, както се посочва в приложения доклад на Държавната агенция за българите в чужбина, около 20 % от училищата в чужбина не получават, по една или друга причина, средства по един от двата финансови инструмента на МОН. Най-важното, десетки хиляди деца от български произход по света все още нямат достъп до обучение по родния си език и култура. По тази причина обсъжданията във Виена се фокусираха и върху настоящи и бъдещи предизвикателства на държавната политика за българите в чужбина, както и върху пътищата и начините за тяхното преодоляване. Най-актуалните въпроси, които поставят представените доклади, включват:

– необходимостта от качествени промени във „външните“ приоритети на Република България: обучението по „българските“ дисциплини на общностите в чужбина да бъде изведено като приоритет на бъдещата Стратегия за работата с българите зад граница. Асоциацията на българските училища в

чужбина ще продължи още по-активно да ангажира в тази насока българските депутати и евродепутати, за което ще разчита не само на подкрепа от Министерството на образованието и науката, но и на „новото“ отношение от страна на Министерството на външните работи;

– продължаващата липса на закон за образованието, в който българските училища в чужбина да бъдат неразделна част от българската образователна система;

– нуждата от създаването на единна стратегия за бъдещото развитие на българските училища в чужбина, която да включва ролята на морала и етиката при тяхното създаване и териториално разположение;

– необходимостта от нова, теоретично обоснована концепция за обучението по български език в чужбина, неразривно свързана с многоезичната европейска доктрина и европейските програми;

– разработването и разпространението на нови методи и обмен на добри практики за преподаване в чуждоезична среда, включително за използване на предизвикателствата, свързани с различните образователни системи;

– равнопоставеност на българския език и включването му като матуриретен предмет в образователните системи на страните членки на Европейския съюз, САЩ и други страни.

Училищата в чужбина представляват ново явление в историята и географията на българското образование и култура, един български принос в световния обществен живот в края на XX и началото на XXI век. Изключителното значение на мултикултурното образование вече се осъзнава и на ниво „председателство на Европейската комисия“, израз на което се вижда в създаването на длъжността „еврокомисар по миграциите“ през 2014 година. В този смисъл, Виенската конференция надхвърли първоначалния си замисъл и за пореден път демонстрира ролята на българските училища в чужбина за създаването на мирен и по-добър свят.

SCHOOLS ABROAD – A NEW PHENOMENON IN THE HISTORY AND GEOGRAPHY OF BULGARIAN EDUCATION AND CULTURE

✉ **Dr. Boyan Kulov, Assos. Prof.**

President of the Association of Bulgarian Schools Abroad
bkoulov@gmail.com